

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ: ЕВОЛЮЦІЯ СУТНОСТІ

Феній Назарій Степанович

здобувач ступеня доктора філософії

ПВНЗ «Європейський університет»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-3270-3671>

Анотація. У статті розглянуто наукові підходи до визначення понять «безпека», «економічна безпека» та «економічна безпека підприємства». З урахуванням сучасних поглядів науковців проаналізовано етапи розвитку цих термінів в економічній науці та встановлено їх зміст. На основі попередніх досліджень у цій галузі виділено основні структурні елементи економічної безпеки підприємства. Вони мають практичне значення для стабільного розвитку бізнесу та впливу зовнішніх і внутрішніх факторів. В статті використано систематичний порівняльний аналіз як фундаментальних, так і сучасних досліджень, що дозволяє синтезовано розглядати розвиток парадигм безпеки. Досліджено походження терміну «безпека». Зроблено висновок, що на ранніх етапах термін «безпека» тлумачився як відсутність небезпеки чи загрози для людини, і цей термін не може бути застосований до реальності, оскільки такий підхід не враховує суперечності об'єктивно-суб'єктивної сфери людської діяльності. Розглянуто розвиток визначення «економічної безпеки» у світі та зокрема в Україні. Узагальнено тлумачення цього поняття – це стан безпеки та здатність протидіяти внутрішнім та зовнішнім загрозам. Крім того, таке визначення підкреслює динамічний характер економічної безпеки як безперервного процесу, а не статичного стану. Виділено ієрархію рівнів економічної безпеки на основі сучасної наукової літератури. Було визначено ієрархію рівнів економічної безпеки підприємств, а саме мега-, макро-, мезо- та мікрорівні, а також детально розглянуто мікрорівень. Визначено основні компоненти економічної безпеки підприємства, зокрема: фінансова безпека, аналіз та оцінка фінансової безпеки, промислова безпека, інноваційна безпека, кадрова безпека, інформаційна безпека, екологічна безпека. Комплексне розбиття компонентів дозволяє розробити цілеспрямовану стратегію для зміцнення кожного аспекту стійкості підприємства. Особлива увага приділяється узагальненню поглядів авторів на сутність вищезазначених концепцій та їх значення для ефективного та безперервного функціонування українських підприємств у сучасних економічних умовах та в умовах зростаючих ризиків. Отримані результати можуть слугувати теоретичною основою для подальших наукових досліджень та практичних розробок у сфері економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, переробні підприємства, сутність економічної безпеки, історія виникнення, компоненти економічної безпеки.

Актуальність проблеми. Діяльність підприємства безпосередньо залежить від економічної безпеки. Саме тому багато науковців приділяють неабияку увагу дослідженням в цій області. Стан підприємництва в Україні зараз у нестабільному становищі через складні зовнішні та внутрішні умови. У зв'язку з цим постало гостре питання у переосмисленні понять «безпека», «економічна безпека» та «економічна безпека підприємства» для подальшого його розуміння та адаптації до мінливих чинників.

Відсутність розуміння економічної безпеки окремого підприємства не лише унеможливорює його роботу, а й напряду впливає на економічну стабільність країни, що у умовах російсько-української агресії дозволяє отримувати додаткові дже-

рела фінансування для оборонного комплексу. Розуміння важливості економічної безпеки підприємства стосується не лише переробного комплексу, а усіх сфер та форм власності, що охоплює великий відсоток підприємницької діяльності і підтверджує актуальність тематики дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Над теоретичними та практичними аспектами терміну «безпека» працювали такі вчені, філософи та політики як Спіноза, Жан-Жак Руссо, С. Кравченко, С. Шарлет, Корж І., Рузвельт Т. та інші. Вони відіграли надзвичайно важливу роль у тому, як поняття економічної безпеки підприємства трактується зараз.

Більш предметним дослідженням економічної безпеки займалися такі вчені, як В. Мутріян,

Г. Козаченко, І. Бінко, В. Шлемко, В.М. Геєць, В.С. Савчук, М.І. Єрмошенко та інші. Вони висвітлювали сучасний погляд на особливості економічної безпеки, працювали над подальшим розвитком концептуальних основ забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах антикризового управління.

Незважаючи на суттєві напрацювання у цьому напрямку, деякі питання економічної безпеки переробних підприємств потребують подальшого поглиблення з урахуванням сучасних викликів та трансформаційних процесів у національній економіці.

Мета статті: узагальнення та систематизація сутності «економічна безпека підприємства», дослідження його походження, а також визначення економічної безпеки переробних підприємств в контексті сучасних економічних трансформацій.

Результати дослідження. Термін безпека широко використовується у різних сферах діяльності людини, таких, як професійна, особиста (індивідуальна), соціальна, громадська, духовна та породна сфери. Проте в кожній сфері визначення цього поняття трактується по-різному, більше того, кожен індивідум може розуміти і застосовувати його по-своєму. Цілком очевидно, що з розвитком людства розвивається поняття безпека, набуває інших форм, адаптується до певної сфери застосування та навіть розширюється. Те, що вважалося сутністю вчора, сьогодні може бути цілком спростованим та відкинутим. Для того, щоб зрозуміти яких значень може набувати поняття «безпека» необхідно звернутися до його історичного походження.

Академічний тлумачний словник української мови визначає, що безпека є станом, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [1]. Проте це поняття вже давно залишається важливим об'єктом дослідження для науковців, істориків, філософів та інших людей у майже кожній сфері нашого життя. Вперше це поняття застосували ще у античні часи, коли тодішні мислителі сприймали безпеку в контексті це відсутності загроз для людини у її повсякденному житті. Якщо говорити конкретно, то вперше саме давньогрецький філософ Платон вживав та популяризував це поняття [2]. Філософ Спіноза вважав, що мир та безпека є ключовими аспектами створення «громадянського суспільства» [3], а швейцарський філософ Жан-Жак Руссо наголошував, що держава перш за все має турбуватися про своє самозбереження [4].

Ще в добу Середньовіччя безпеку трактували як спокійний стан духу у людини, що перебуває захищеною від небезпеки. У 1190 році цей термін набув трішки більшого вжитку, проте йому так і не вдалося закріпитися саме у цьому

визначенні. С. Кравченко [5] та С.М. Шкарлет [6] вважають, що визначення поняття «безпека» з'явилося у словнику слов'ян орієнтовно в середині XV століття після численних нападів Золотої Орди. У XVII столітті значення безпеки було визнано на державному рівні.

Можна зробити висновок, що на стадіях зародження термін «безпека» трактувався як відсутність небезпеки чи загрози для людини. Проте цей підхід не враховує протиріч об'єктивно-суб'єктивної сфери діяльності людини, які супроводжують зростання та розвиток людства. Тому, зважаючи на цей фактор, сьогодні ми не можемо використовувати цей термін в такому значенні, тобто, що безпека – це відсутність небезпеки, оскільки стану, коли немає загроз для суспільства чи навіть людини не існує. Отже, необхідно долати існуючі виклики, щоб забезпечити стабільність та розвиток людини, суспільства й держави [7].

В теперішній час це поняття має більш складну форму та безліч тлумачень. В кожній сфері діяльності людини воно застосовується та розуміється по-різному. Відповідно в економічній сфері виник термін «економічна безпека». І навіть в цьому випадку немає консенсусу щодо його значення. Вперше застосував «економічну безпеку» політик та 32-й президент США Франклін Рузвельт у своїй програмі для подолання Великої депресії 1933–1940 рр., що називалася «Новий курс» [8, с. 37] і брали за основу роботи Дж. Кейнса. Економічну безпеку розглядали як складову національної безпеки, основними характеристиками якої були стабільність та збалансованість економіки. Досягнення цього стану забезпечувалося через адміністративні реформи, а ключовим інструментом слугував план соціально-економічного розвитку. Особливий акцент робився на питаннях зміцнення економічної безпеки [8, с. 110–111]. У 1934 р. було створено Федеральний комітет з економічної безпеки, він координував державне регулювання економіки. Наступного року прийнято закон про економічну безпеку індивідуума та його соціального захисту. На той момент закон допоміг показникам економічної безпеки вирівнятися до нормального значення та стабілізувати економіку.

Пізніше, у 1944 р. Рузвельт трактує економічну безпеку через призму фундаментальних економічних прав, серед яких відповідні житлові умови, якісна освіта, соціальний захист та рівень доходу, який має відповідати виробленій продукції та підвищення рівня зайнятості [8, с. 375]. Вперше термін розглянуто не в контексті держави, а в контексті її суб'єктів. Це сприяло розширенню поняття «економічна безпека» та зробило його більш соціально-орієн-

тованим. Ця концепція стала основою соціальних реформ у багатьох країнах та вплинула на формування міжнародних документів, зокрема резолюцій ООН.

Термін «економічна безпека» отримав офіційне визнання через досить довгий період аж у 1985 році Генеральною асамблеєю ООН. Під час засідання прийнято резолюцію, яка закликала до міжнародного забезпечення економічної безпеки світовою спільнотою для забезпечення розвитку соціально-економічних сфер держави та досягнення прогресу у них. Згодом у 1987р на 42-й сесії Генасамблея ООН затвердила концепцію міжнародної економічної безпеки [9].

Після розпаду СРСР у період 1990-х років до сьогодення процеси глобалізації суттєво вплинули на те, як забезпечення економічної безпеки держави почало трактуватися науковцями та політиками. Через глобалізацію, яка вплинула на посилення міжнародних зв'язків, інтеграцією ринків та технологічний прогрес разом з можливостями для національних економік виникли і нові виклики. Саме в цей період термін почав охоплювати ще більш широкий спектр проблем, таких як кібербезпека, економічна незалежність держав, стійкість фінансових систем та екологічні ризики.

У 1990 році в Україні було прийнято Декларацію про державний суверенітет України, в якому визначено поняття економічної самостійності держави, зокрема визначення своїх економічних пріоритетів, власної економічної політики, управління національними ресурсами і розвитку економіки в умовах суверенітету. Того ж року, як результат прийняття Декларації, в структурі державних органів України створено підрозділ, який займався питаннями захисту національної економіки від загроз.

Основним завданням підрозділу був захист економічних інтересів країни у перехідний

період, коли Україна перебувала у статусі відокремлення від СРСР. Цей період був досить важким, оскільки відчувався значний дефіцит ресурсів, економічні зв'язки були на межі розриву і з'являлася потреба у формуванні нових економічних відносин як самостійної держави, а також втрачався контроль над стратегічними галузями.

Управління економічної безпеки мало декілька ключових функцій:

- аналіз економічної ситуації та прогнозування загроз. Це дозволяло вчасно реагувати на проблеми, щоб мінімізувати фактори, які можуть дестабілізувати економіку;
- контроль за фінансовими потоками та запобігання незаконному відтоку капіталу;
- боротьба з корупцією, фінансовими злочинами та тіньовою економікою;
- захист стратегічних підприємств, що були потенційними об'єктами незаконної приватизації або зовнішнього впливу.

У 1998 році розроблено Національну програму забезпечення економічної безпеки України [10]. Програма була розрахована на період до 2005 року. Наступного року, у 1999 р. уряд затвердив Концепцію економічної безпеки України [11]. В подальшому, функції регулювання економічної безпеки розподілилися між різними державними органами: Рада національної безпеки та оборони України, Службою безпеки України, Міністерством економіки та Національним банком.

Під час та після розпаду СРСР багато праць вітчизняних науковців було присвячено питанням економічної безпеки України та її визначенню. Зважаючи на різноманітність думок, доцільно виокремити наукові підходи до визначення сутності поняття «економічна безпека» (табл. 1).

Таблиця 1 – Наукові підходи до визначення сутності поняття «економічна безпека»

Автор	Сутність
Шлемко В.Т., Бінько І.Ф. [12, с. 3–8]	Стан національної економіки, що забезпечує стійкість перед внутрішніми та зовнішніми викликами і гарантує задоволення потреб держави і її громадян.
Муртіян В.І. [13]	Сукупність загальнонаціональних заходів, спрямованих на стабільний і безперервний розвиток економіки та формування механізмів протидії різного роду загрозам.
Козаченко А.В., Пономарьов В.П., Ляшенко А.М. [14, с. 9]	Стан держави, за якого населення через механізми державного управління може самостійно та без зовнішнього впливу визначати напрями та моделі економічного розвитку.
Єрмошенко М.М. [15, с. 4–12]	Збалансований стан економічної системи країни, стійкий до внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує стабільний розвиток економіки та соціальної сфери, базуючись на національних інтересах; передбачає економічну незалежність, стійкість, здатність до саморозвитку та високий рівень самодостатності.
Пастернак-Таранущенко Г. [16, с. 51–57]	Стан держави, що гарантує умови для сталого розвитку, підвищення добробуту населення та забезпечення перспектив економічного зростання в майбутньому.

Проаналізувавши різні підходи до трактування цього поняття, можна відзначити його складність та різноманітність, що підтверджує наявність численних інтерпретацій у науковій спільноті в період з 1998–2010 рр.

Основні визначення категорії «економічна безпека»:

- економічна ситуація та ефективність економічних механізмів;
- автономність держави в проведенні економічної політики;
- рівень захищеності економічних інтересів суб'єктів та громадян;
- стабільність інституційної влади в економічній сфері;
- надійність і стійкість виробничих ланцюгів та підсистем;
- сукупність заходів із підтримки та розвитку економічної системи;

Проте, навіть на даний момент в науковому колі так і не вдалося досягти єдиної точки зору та сформувані єдине визначення терміну. В період з 2010 р. і до тепер під впливом глобалізації, світових економічних криз, цифрової трансформації та геополітичних конфліктів розуміння економічної безпеки зазнало значних змін. Якщо раніше фокус був на захисті національних економічних інтересів та стабільному розвитку, то після світової фінансової кризи 2007–2008 років акцент змістився на подолання глобальних ризиків, як-от залежність від міжнародних ринків, фінансова нестабільність та валютні коливання.

Якщо узагальнити трактування поняття «економічна безпека» в цей період, то можна зробити висновок, що це стан захищеності та здатність протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Проте у науковій літературі можна чітко виділити ієрархію рівнів економічної безпеки, а саме мега-, макро-, мезо- та мікрорівні (табл. 2) [17].

Розглянемо найнижчий рівень в ієрархії – мікрорівень, оскільки він безпосередньо стосується безпеки підприємства. На

ньому економічна безпека розглядається для людини (підприємця) або підприємства індивідуально. Рівень включає стратегії розвитку, де всі ресурси направлені на забезпечення фінансової стійкості окремих компаній та їхньої конкурентоспроможності. Регулятивна функція та визначення рівня економічної безпеки визначається шляхом введення спеціальних критеріїв, індексів та показників, яким повинно відповідати підприємство або підприємець.

Економічна безпека підприємства є багаторівневою категорією, що визначає здатність підприємства до функціонування в умовах мінливого середовища, гарантуючи стійкість, захист від загроз та конкурентність.

М. Садовяк та ін. у своїй праці описують економічну безпеку підприємства, як комплексний набір заходів спрямований на підтримку фінансової стабільності, ефективності виробничих процесів та розвитку нових технологій. Вони зазначають, що для того, щоб підприємство могло конкурувати з іншими необхідно з особливою увагою підходити до управління ризиків та постійно проводити аудит ресурсів для їх оптимізації [18]. Запропонований авторами підхід ілюструє взаємозв'язок між фінансовою стійкістю, технологічним оновленням і виробничою ефективністю. Це підкреслює, що економічна безпека не лише захищає від ризиків, а й стимулює розвиток інновацій у підприємстві.

Ільченко О.В. та Ільченко Б.О. пишуть що економічна безпека підприємства залежить від характеру правового регулювання її діяльності, а ефективне правове забезпечення створює належні умови для роботи підприємства при умовах невизначеності [19]. Виділення правового фактору як визначального показника безпеки підприємства дозволяє розглядати законодавчу базу не як обмеження, а як інструмент формування сприятливого середовища для стабільної діяльності у нестабільних умовах.

А. Штангрет вважає, що основним показником економічної безпеки підприємства є забезпечення стабільного та ефективного функціонування в даний момент часу та розвиток високого потенціалу в подальшому [20]. Акцент на поточному стані функціонування й потенціалі розвитку підкреслює динамічний характер економічної безпеки: вона одночасно фіксує ефективність «тут і зараз» і визначає здатність до довгострокового зростання.

С. Недобой надає змістовну характеристику поняття «економічна безпека» у контексті різних наукових підходів до його визначення. Сутність економічної безпеки підприємства автор статті розглядає зосереджуючись на інтеграції внутрішніх ресурсів та адаптації підприємства до зовнішніх викликів. На його думку для того,

Таблиця 2 – Ієрархія рівнів економічної безпеки

Рівень екон. Безпеки	Складові елементи
Мегарівень	Глобальна економічна безпека; Міжнародна економічна безпека.
Макрорівень	Національна економічна безпека.
Мезорівень	Економічна безпека регіону.
Мікрорівень	Економічна безпека підприємства; Економічна безпека підприємця (особи).

щоб забезпечити стабільну роботу підприємства необхідно зосереджувати управлінську увагу на виробничих та фінансових процесах [21]. Такий підхід допомагає спрямувати увагу менеджменту на синхронізацію виробничих і фінансових процесів, що дозволяє своєчасно виявляти слабкі місця всередині організації. Окрім того, фокус на адаптації до змін зовнішнього середовища стимулює розвиток гнучких стратегій ризик-менеджменту, які допомагають запобігати кризовим ситуаціям. Поєднання цих підходів сприяє формуванню стійкої бізнес-моделі, яка не лише допомагає виявити загрози, а й перетворює їх у можливості для інновацій та зростання.

М. Камлик визначає термін «економічна безпека підприємства» як рівень розвитку господарського суб'єкта характеризується його здатністю підтримувати постійний економічний зростання, успішно зменшувати негативний вплив зовнішніх і внутрішніх чинників та запобігати їх впливу на кожному етапі своєї діяльності [22]. Визначення безпеки як здатності запобігати впливу ризиків на всіх етапах діяльності підкреслює проактивну роль менеджменту: успішність підприємства залежить від системного прогнозування та своєчасного реагування.

Зважаючи на кількість праць присвячених дослідженню терміну «економічна безпека підприємства» можна прослідкувати інтерес вчених до цього поняття. Вони розбирають його з різних точок зору, через що можна зробити висновок про актуальність поняття та подальший його розвиток та використання.

Найчастіше дослідники трактують поняття як стан, при якому відсутні внутрішні і зовнішні загрози для підприємства. Після аналізу науковців, що досліджували економічну безпеку підприємства можна виділити її основні складові структури, які зображені на рис 1.

Ці компоненти взаємодіють між собою та утворюють цілісну систему економічної безпеки підприємства та допомагають йому адаптуватися до ринкових змін.

Рисунки 1 – Основні складові економічної безпеки

Фінансова безпека є одним з базових компонентів, оскільки грошові потоки та їхня стабільність відіграють чи не найважливішу роль у виживанні підприємства у кризових ситуаціях. Якщо відсутня достатня ліквідність або контроль боргових навантажень, то виконання операційних функцій не може бути здійснене навіть при наявності інших складових.

Аналіз та оцінка фінансової безпеки включає є інтегрованою структурою, що складається з послідовних етапів, що тісно пов'язані між собою, а також адаптованих до конкретних завдань набору методів, моделей та метрик. Система дозволяє вчасно виявляти та знижувати вплив ризиків при мінімальному використанні корпоративних ресурсів [23].

Виробнича безпека підтримує належний рівень оперативної діяльності підприємства. Безперебійне виготовлення товарів є запорукою покриття попиту і тому відіграє одну з ключових ролей у підтримці показників фінансової стабільності.

Інноваційна безпека є основним чинником який впливає на здатність підприємства адаптуватися до змін у ринковому середовищі. Після того, як забезпечено фінансову та виробничу стабільність, важливо розвивати інноваційний потенціал для збереження конкурентоспроможності та розвитку у довгостроковій перспективі.

Кадрова безпека визначає наявність кваліфікацію персоналу та його якість для впровадження стратегічних ініціатив підприємства. При відсутності висококваліфікованих працівників практично неможливо впроваджувати інновації у виробничий процес навіть при наявності фінансової та виробничої стабільності.

Інформаційна безпека як термін з'явилася з появою цифрового середовища та поширення в ньому інформації різного рівня конфіденційності. Захист приватних даних важливий, оскільки витік інформації чи кібершахрайство можуть привести до значних фінансових та репутаційних збитків. Цей складник є лише підтримуючим для найважливіших напрямків діяльності підприємства.

Екологічна безпека не менш важлива для забезпечення нормального функціонування підприємства. Вона передбачає дотримання екологічних стандартів та впровадження «зелених» технологій у виробництві. Цей чинник має менший вплив на щоденну діяльність підприємства, ніж вищезазначені складові, проте має значний вплив на навколишнє середовище.

Таким чином, запровадження цих компонент економічної безпеки може бути критично важливим чинником для коректної операційної діяльності підприємства та управління його ризиками. Тому розробка системи управління економічною безпекою має бути розроблено індивідуально для кожного підприємства з урахуванням спе-

цифіки його діяльності, корпоративних ресурсів, що є в його розпорядженні та можливості реалізації заходів для досягнення належного рівня реалізації структурних елементів [24].

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено, що поняття «економічна безпека підприємства» є складною багатокomпонентною категорією, яка сформувалася під впливом розвитку загального поняття безпеки та економічної безпеки як на макро-, так і на мікрорівні. Огляд наукових підходів

дозволив узагальнити трактування ключових понять та виділити основні структурні елементи економічної безпеки підприємства, які виступають фундаментом для забезпечення його стабільності та розвитку в умовах економічної волатильності. Отримані теоретичні результати можуть бути використані для подальших досліджень та практичного удосконалення механізмів управління економічною безпекою підприємств, зокрема переробного сектору, що є важливою складовою економіки України.

Бібліографічний список:

1. БЕЗПЕКА – Академічний тлумачний словник української мови. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <https://sum.in.ua/s/bezpeka>.
2. Арістотель. Політика / пер. О. Кислюк. Київ : Основи, 2000. 239 с.
3. Спіноза Б. Теологічно-політичний трактат / пер. В. Д. Литвинов. Харків : Фоліо, 2017. 416 с.
4. Руссо Ж.-Ж. Про суспільний договір, або Принципи політичного права / пер. О. Хома. Київ : Port-Royal, 2001. 349 с.
5. Кравченко С., Теленик С. Основні напрямки забезпечення економічної безпеки України. *Економіка, фінанси, право*. 2002. № 12. С. 6–10.
6. Шкарлет С. М. Еволюція категорії «безпеки» в науковому та економічному середовищі. *Формування ринкових відносин*. 2007. № 6. С. 7–12.
7. Корж І. Ф. Безпека: методологічні підходи до поняття. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2019. С. 69.
8. Рузвельт Ф. Д. Розмови біля каміна. Про кризу, олігархи та війну : Текст / пер. з англ А. Б. Шаракшанэ. Київ : MagicBook, 2016. 408 с.
9. Letter dated 26 July 1983 from the Permanent Representative of Argentina to the United Nations addressed to the Secretary-General. United Nations Digital Library. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/48404>
10. Про склад робочої групи з розроблення проєктів Стратегії забезпечення економічної безпеки України та Національної програми забезпечення економічної безпеки України на період до 2005 року: Розпорядж. Каб. Міністрів України від 25.05.1998 № 345-р : станом на 18 серп. 2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/345-98-p#Text>
11. Живко З., Куценко Д. Економічна безпека держави: навч.-метод. посіб. Черкаси : ФОП Чабаненко Ю.А., 2019. 240 с.
12. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія. Київ : НІСД, 1997. 144 с.
13. Муртіян В. І. Економічна безпека України. Київ : Лібра, 1999. 462 с.
14. Козаченко А. В., Пономарьов В. П., Ляшенко А. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія. Київ : Лібра, 2003. 280 с.
15. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Київ : Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2001. 309 с.
16. Пастернак-Таранущенко Г. Економічна та національна безпека України. *Економіка України*. 1994. № 2. С. 51–57.
17. Акімова Л. М. Етапи становлення економічної безпеки держави: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 8.
18. Features of the economic security of the enterprise / M. Sadoviyak та ін. *International scientific journal "Internauka". Series: "Economic Sciences"*. 2023. № 9(77). DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-9-9125>.
19. Ільченко О., Ільченко Б. Засоби та способи забезпечення економічної безпеки України: правові аспекти. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. С. 274–278.
20. Штангрет А. М., Котляревський Я. В., Караїм М. М. Економічна безпека підприємства в умовах антикризового управління: концептуальне визначення та механізм забезпечення. Львів : УАД, 2012. 288 с.
21. Недобой С. А. Економічна безпека підприємства в системі управління фінансово-господарською діяльністю. *Економіка та держава*. 2015. № 9. С. 20–23.
22. Камлик М. Економічна безпека підприємництва. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. Київ : Атіка, 2005. 432 с.
23. Амосов О. Ю. Фінансова безпека підприємства в сучасних економічних умовах: теоретичний аспект. *Економіка та управління підприємствами*. 2011. № 4. С. 76–80.
24. Станкевич Н.А., Карплюк О.О. Сутність економічної безпеки підприємства. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки». Житомир : ЖДТУ, 2016. С. 207–208.

References:

1. BEZPEKA – Akademichnyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy. (b. d.). Akademichnyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy. URL: <https://sum.in.ua/s/bezpeka>
2. Aristotel. (2000). Polityka [Politics]. (O. Kysliuk, Per.). Osnovy.
3. Spinoza B. (2017). Teolohichno-politychnyi traktat [Theological and political treatise] (V. D. Lytvynov, Per.). Folio.
4. Russo Zh.-Zh. (2001). Pro suspilnyi dohovir, abo Pryntsypy politychnoho prava [About the Social Contract, or Principles of Political Law] (O. Khoma, Per.). Port-Royal.
5. Kravchenko S. & Telenyk S. (2002). Osnovni napriamky zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Main directions of ensuring the economic security of Ukraine]. *Ekonomika, finansy, pravo*, (12), 6–10.
6. Shkarlet S. M. (2007). Evoliutsiia katehorii "bezpeka" v naukovomu ta ekonomichnomu seredovyskh [The evolution of the category of "security" in the scientific and economic environment]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn*, (6), 7–12.
7. Korzh I. F. (2019). Bezpeka: metodolohichni pidkhody do poniattia [Security: methodological approaches to the concept]. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*, 69.
8. Ruzvelt F. D. (2016). Rozmovy bilia kamina. Pro kryzu, oliharkhy ta viinu [Fireside Chats. About Crisis, Oligarchs, and War] (A. B. Sharakshane, Per.). MagicBook.
9. Letter dated 26 July 1983 from the Permanent Representative of Argentina to the United Nations addressed to the Secretary-General. (1983, 29 lypnia). United Nations Digital Library. Available at: <https://digitallibrary.un.org/record/48404>
10. Pro sklad robochoi hrupy z rozroblennia proektiv Stratehii zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy ta Natsionalnoi prohramy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy na period do 2005 roku [About the composition of the working group for the development of the draft Strategy for Ensuring the Economic Security of Ukraine and the National Program for Ensuring the Economic Security of Ukraine for the Period Until 2005], Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 345-r (2005) (Ukraine). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/345-98-r#Text>
11. Zhyvko Z. & Kutsenko D. (2019). Ekonomichna bezpeka derzhavy [Economic security of the state]. FOP Chabanenko Yu.A.
12. Shlemko V. & Binko I. (1997). Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia [Economic security of Ukraine: essence and directions of ensuring it]. Monohrafiia, 144.
13. Murtian V. (1999). Ekonomichna bezpeka Ukrainy [Economic security of Ukraine]. Libra.
14. Kozachenko A. V., Ponomarov V. P. & Liashenko A. M. (2003). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabezpechennia [Economic security of the enterprise: essence and mechanism of ensuring it]. Libra.
15. Yermoshenko M. M. Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, realni zahrozy, stratehiia zabezpechennia [Financial security of the state: national interests, real threats, security strategy]. Kyiv : Nats. torh. ekon. un-t, 2001. 309 s.
16. Pasternak-Taranushchenko H. (1994). Ekonomichna ta natsionalna bezpeka Ukrainy [Economic and national security of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, (2), 51–57.
17. Akimova L. M. (2016). Etapy stanovlennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy: zarubizhnyi ta vitchyzniani dosvid [Stages of formation of the economic security of the state: foreign and domestic experience]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, (8).
18. Sadovyak M., Ivanov I., Petrenko P. & Sydoruk S. (2023). Osoblyvosti ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Features of the economic security of the enterprise]. *Internauka: Ekonomichni nauky*, 9(77). DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-9-9125>
19. Ilchenko O. & Ilchenko B. (2023). Zasoby ta sposoby zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky ukrainy: pravovi aspekty [Means and methods of ensuring the economic security of Ukraine: legal aspects]. *Elektronne naukovye vydannia "Analichno-porivnialne pravo navstvo"*. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.50>
20. Shtanhret A., Kotliarevskiy Ya., Karaim M. (2012). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva v umovakh antykrizovoho upravlinnia: kontseptualne vyznachennia ta mekhanizm zabezpechennia [Economic security of an enterprise in the context of anti-crisis management: conceptual definition and mechanism of ensuring]. Lviv: UAD, 288 s.
21. Nedoboi S. A. (2015). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva v systemi upravlinnia finansovo-hospodarskoiu diialnistiu [Economic security of the enterprise in the financial and economic management system]. *Ekonomika ta derzhava*, (9), 20–23.
22. Kamlyk M. (2005). Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva. Ekonomiko-pravovyi aspekt [Economic security of entrepreneurship. Economic and legal aspect]. Atika.
23. Amosov O. Yu. (2011). Finansova bezpeka pidpriemstva v suchasnykh ekonomichnykh umovakh: teoretichnyi aspekt [Financial security of an enterprise in modern economic conditions: theoretical aspect]. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy*, (4), 76–80.
24. Stankevych N. A. & Karpluk O. O. (2016). Sutnist ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [The essence of the economic security of an enterprise]. Materialy IV Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii "Formuvannia efektyvnoi modeli rozvytku pidpriemstva v umovakh rynkovoi ekonomiky". Zhytomyr: ZhDTU, 207–208.

ECONOMIC SECURITY OF UKRAINIAN ENTERPRISES: EVOLUTION OF ESSENCE

Nazariy Feni

PhD Student

European University

Summary. The article considers scientific approaches to the definition of the concepts of “security”, “economic security”, and “economic security of the enterprise”. Considering the modern views of scientists, the stages of development of these terms in economic science are analyzed, and their content is established. Based on previous research in this field, the main structural elements of the economic security of the enterprise are highlighted. They have practical significance for the stable development of business and the impact of external and internal factors on it. The review employs a systematic comparative analysis of both seminal and contemporary studies, enabling a synthesized perspective on evolving security paradigms. The origin of the term security is determined. It was concluded that in its early stages, the term “security” was interpreted as the absence of danger or threat to humans, and this term cannot be applied to reality, because this approach does not take into account the contradictions of the objective-subjective sphere of human activity. The development of the “economic security” definition was reviewed in the world and Ukraine, particularly. The interpretation of this concept was generalized, and in conclusion, it is a state of security and the ability to counteract internal and external threats. Furthermore, this generalized definition underscores the dynamic nature of economic security as a continuous process rather than a static condition. The hierarchy of economic security levels was distinguished based on the modern scientific literature. The mega-, macro-, meso-, and micro-levels were defined, and the micro-level was overviewed in detail. The main components of economic security of the enterprise were defined, specifically: financial security, analysis and assessment of financial security, industrial security, innovation security, personnel security, information security, and environmental security. This comprehensive component breakdown provides a clear roadmap for designing targeted strategies to bolster each facet of enterprise resilience. Special attention is paid to the generalization of the authors’ views on the essence of the above-mentioned concepts and their significance for the effective and continuous functioning of Ukrainian enterprises in current economic conditions and in conditions of growing risks. The results obtained can serve as a theoretical basis for further scientific research and practical developments in the field of economic security.

Keywords: economic security, processing enterprises, the essence of economic security, history of emergence, components of economic security.

Стаття надійшла: 17.11.2025

Стаття прийнята: 29.11.2025

Стаття опублікована: 26.12.2025